

Barns och föräldrars samtalstid – om sanningar och moralisk panik¹

Åsa Bartholdsson

Svenska föräldrar och deras barn pratar bara med varandra ett fåtal minuter varje dag

Det är den korta men kärnfulla utgångspunkten för min granskning av ett påstående som framförs av förtroendeingivande personer på olika arenor i vårt samhälle. Uppgiften ter sig, vid varje enskilt användningstillfälle, som en enkel och talande tidsangivelse. Likväl är den en liten men dramatisk berättelse om familj, föräldraskap och barndom, här och nu. Den framstår, när den berättas, som både en konsekvens av och en orsak till ett samhälle i nöd. Uppgiften om hur många minuter föräldrar pratar med sina barn har väckt mitt intresse därför att den lever ett alldeles eget liv, utan namn och utan precis referens, samtidigt som den ständigt presenteras som resultat av ”forskning” eller ”undersökningar”.

Det som inledningsvis var ett försök att för egen räkning finna den källa från vilken uppgiften härrör, har utvecklats till en kartläggning av hur uppgiften om det antal minuter föräldrar umgås eller pratar med sina barn används. Det huvudsakliga syftet med denna artikel är att möjliggöra en förståelse för uppgiften som fenomen och att belysa hur den här typen av ”sanning” skapas, reproduceras och omformas.

För att genrebestämma den sorts berättelse som minutuppgiften utgör har jag vänt mig till teoribildning runt det som folklivsforskare kallar *urban legends* (Brunvand 2001) eller *nutida vandringsägner* (af Klintberg 1995). Sägner är korta, dramatiska berättelser i gränslandet mellan fantasi

¹ Detta är en förkortad och delvis omarbetad version av en artikel med samma namn som publicerats i Sociologisk Forskning nr 2, 2004.

och verklighet. Säggen har en konkret handling och tar sig anekdotiska uttryck, medan *ryktet* däremot utgör ett kortare påstående. Skillnaden mellan de båda ligger i formen och dessa två former står i växelverkan med varandra: ett rykte kan dramatiseras i en sägen, en sägen komprimeras till ett rykte (ibid.). När det gäller frågan om hur många minuter föräldrar umgås/pratar med sina barn varje dag så har uppgiften karaktär av rykte samtidigt som detta rykte utgör en kärna i en större berättelse, eller en diskurs, om det svaga föräldraskapet som i sin tur är en viktig komponent i en ännu större berättelse om det moderna samhällets förfall. Säggen och ryktets karaktär som ett uttryck för tänkta och verkliga faror som hotar social ordning kan kopplas till det vi känner som *moralisk panik*. Moraliska paniker uppstår från och till i samhället och innebär att händelser, personer eller grupper definieras som hot mot social ordning. Spelplatsen för detta är ofta massmedia och de röster som hörs på den moraliska barrikaden är ofta rättrådiga experter som både identifierar problemet och presenterar dess lösning (Cohen 1972: 9). I min behandling av uppgiften om hur många minuter föräldrar och barn pratar med varandra varje dag, överlappar säggen, ryktet och den moraliska paniken varandra.

Detta sker inte i ett tomrum, utan måste förstås i en kontext av kulturella föreställningar om barn, barndom och föräldraskap. Den samlade bilden av uppgiftens liv är att den, trots den variation av tillämpningsområden som jag kommer att visa, utgör en del av en dominant diskurs kring en föreställd kris i familjen i en västerländsk samhällskontext. Att kommentera detta är artikelns andra syfte.

Familjeliv i kris

Den svenska barndomen kan beskrivas som i hög grad institutionaliserad. Utifrån mitt eget fältarbete i den svenska skolan är min erfarenhet att företrädare för dessa institutioner ofta reproducerar en "eländesdiskurs" kring familjen som ingår i en uppsättning "allmänna" föreställningar om den rådande samhällsutvecklingen (Bartholdsson 2003). Viktiga beståndsdelar i denna diskurs är en mycket livskraftig föreställning om att föräldrar idag inte har tid för sina barn eftersom de arbetar mer än någonsin; att föräldraskapet är kringgärdat av osäkerhet kring den egna föräldrarollen; att föräldrar inte "vågar vara vuxna"; att andelen splittrade familjer är hög. I en handbok för värdegrundsarbete i skolan beskriver författarna exempelvis "vuxenskapets infantilisering" och "förflackning av etik och moral"

som viktiga tendenser i samhället idag; som roten till många samhällsproblem, till barns destruktiva beteenden och oförmåga att hantera sina känslor (se Lindell & Hartikainen 2001).

Dessa föreställningar ackompanjeras också av mediebeskrivningar under rubriker som "Många föräldrar är alldeles för naiva" (Gustavsson 2001) eller "Umgås med dina barn annars kan det gå illa" (Wiberg 2002). Utgångspunkten är i dessa exempel att föräldrar är potentiellt inkompetenta i mötet med sina barn och att detta kräver professionella informationsinsatser. Att föräldrar antas behöva vägledning i föräldraskapet blir än synligare när dramatiska händelser som skakar samhället dominerar det mediala rummet. Utrymme ges då ofta för olika experter som talar till föräldrar om hur de bäst talar med sina barn om det inträffade. Exempel på detta är terrorattacken mot World Trade Center år 2001, kriget i Irak år 2003 och mordet på den svenska utrikesminister Anna Lind samma år. Barn som generell kategori förutsätts vara en form av offer för varje sådan händelse både genom de känslor som händelsen antas väcka hos dem och på grund av deras egna föräldrars eventuella oförmågor i att kunna hantera detta.

Under detta går det att skönja kulturellt konstruerade föreställningar om barndom kopplade till idéer om faror och förlorad idyll (se Jackson & Scott 1999). Modern barndom är här ett mångfacetterat livsprojekt där vuxna ansvarar för att skydda barnet från såväl fysiska som moraliska och psykologiska faror (Beck-Gernsheim 1995, Rose 1999, Jackson & Scott 1999, Stearns 2003). Samtidigt är dessa barndomens beskyddare de som potentiellt skulle kunna beröva barnen denna dyra barndom. Hotet mot barndomen kan också identifieras inifrån densamma, genom barn som inte är tillräckligt barnlika, barn "som inte får vara barn" (Jackson & Scott 1999). Det handlar om att säkerställa vad som uppfattas som en "normal" utveckling (Rose 1999: 128). Föreställningar om barn som beroende, aningslösa, sårbara (Stearns 2003) och om dessa barn som "framtidens medborgare" (James & Prout 1997, La Fontaine 1998), innebär att ansvaret för barnens fostran inte helt kan överlåtas till föräldrarna. Oskulden och sårbarheten gör det möjligt att, i barnets namn, göra moraliserande uttalanden (La Fontaine 1998). Dessa idéer får också betydelse för hur lärare beskriver ansvarsfördelningen mellan hem och skola vad gäller barns fostran.

Det är i detta uppgiften om barns och föräldrars tid för samtal hämtar näring. Uppgiften utgör ett exempel på hur föreställningar kring föräldraskap och barndom konkret kan manifesteras sig. Genom att göra en detaljrik genomgång av hur uppgiftens används i olika sammanhang, med olika

avsikter, är syftet här att påvisa dess komplexa karaktär. Låt mig börja på det föräldramöte där mitt sökande startade.

Föräldramöte i aulan

Det är våren 2001 och föräldraföreningen i ett av mina barns skola har bjudit in till stort möte i aulan. Talare på mötet är två av kommunens fältfritidsledare, en ung man med ett kriminellt förflutet, en skolsköterska och flera rektorer. Mötets huvudtema är "problem" av olika slag och handlar huvudsakligen om vad som händer "på stan". En förälder från föräldraföreningen inleder med att säga att det är lätt att skylla på andra, politiker, lärare, skolpersonal, när något inte fungerar. Föräldern understryker att detta inte är det vi ska göra på det här mötet. Istället ska vi fundera över vad vi, föräldrar, kan göra.

När det blir fältfritidsledarnas tur slår de fast att skolan visserligen har ett ansvar för fostran men att föräldrar också måste ta detta ansvar eftersom eleverna inte är i skolan hela dagarna. "Det finns en undersökning som säger att föräldrar umgås med sina barn i snitt 12 minuter per dygn", säger en av "fältarna". Som för att understryka hur lite detta är presenterar de ett cirkeldiagram med en tårtbit för sömn, en för skola och en för fritid. De värden som bestämmer tårtbitarnas storlek anger timmar per vecka för dessa tre aktiviteter. Fritiden beräknas till 70 timmar, skolan till 35 timmar och sömnen 63 timmar. De 12 minuter som "undersökningen" visat att föräldrar dagligen umgås med sina barn ser naturligtvis skrämmande få ut. Med stöd av denna "undersökning" har "fältarna", invigda i ungdomarnas värld, anledning att tala till och om föräldrar som en generell kategori som i allmänhet brister i att ta ansvar för sina ungdomar. I de gruppdiskussioner som följer efter denna presentation framstår det dock som om just vi, som samlats på detta möte, inte tillhörde de ansvarslösa föräldrarna. Istället menar någon att det är synd att de föräldrar som behöver höra sådana här föredrag är just de som aldrig kommer.

Det ögonblick då jag bestämde mig för att gå till botten med uppgiften och finna den undersökning den bygger på, inträffade då jag höll en föreläsning ett år senare. Temat för föreläsningen var idéer om det normala barnet i skolan, och en diskussion kring skolans fostrande uppdrag kom till stånd i slutet av föreläsningen. En manlig åhörare begärde ordet och menade att fostran i skolan var nödvändigt eftersom föräldrar idag inte klarar av att uppfostra sina ungar. Han sa att "Det finns ju forskning som visar att de

bara pratar med sina barn fem minuter per dag”. Jag frågade förgäves åhörarna efter en referens till undersökningen.

Jag började nu aktivt försöka spåra källan. Många som jag pratade med kände igen den här uppgiften men ingen visste var de hört den eller var den ursprungligen kunde tänkas komma ifrån. De flesta trodde att de läst det i tidningen. En sökning i olika mediearkiv bekräftade att uppgiften förekommit i olika tidningar vid ett flertal tillfällen. Jag har också sökt på Internet² och där funnit hemsidor för publikationer och politiska organisationer där uppgiften använts. Också på Sveriges Riksdags hemsida fick jag tre träffar. Ingenstans fanns dock någon relevant referens.

Nästa steg var att kontakta några uppgiftsanvändare för att fråga efter källuppgifter. Förfrågan gjordes via e-post, fax eller telefon och svaren var hela tiden av den karaktär att man läst eller hört det någonstans. Ingen mindes mer precist. I några fall fanns referenser till källor som i sin tur saknade referenser.

Variation på ett tema

Jag utgår här från 23 personer som, i egenskap av sin profession, använt uppgiften om föräldrars och barns samtalstid vid 26³ dokumenterade och offentliga sammanhang mellan åren 1988 och 2002 (se översikt nedan)⁴. I denna artikel kommer jag att benämna samtliga som ”användare” när jag inte behandlar enskilda användningstillfällen. Av dessa totalt 23 användare har jag kontaktat 12 stycken⁵ och fått svar från alla utom en. I artikelns notapparat kommer jag, i de fall detta inte görs i löpande text, att presente-

² Sökord har då varit olika kombinationer av orden samtalar/pratar/talar/umgås, föräldrar/barn och minuter. Sökverktyg är Google och msn samt Mediearkivet och PressText. Sökningen genomfördes under sommaren och hösten år 2003.

³ Ett av dessa tillfällen var i själva verket en artikelserie under tre dagar (se användare Hedlund i tabellöversikten). Tre användare har presenterat uppgiften vid två olika tillfällen vardera.

⁴ Den sökning som beskrivs i not 1 gav många träffar. Långt ifrån alla behandlade den aktuella uppgiften och jag har inte haft möjlighet att gå igenom samtliga. Det urval av användningstillfällen som detta arbete bygger på utgör merparten av de jag fann. Genom användares referenser har ytterligare användningstillfällen tillförts. Ett antal relevanta träffar har lämnats utanför detta arbete. De är utsorterade med tanke på föreliggande artikels läsbarhet utifrån att de inte tillför något mer än ytterligare exempel.

⁵ Som motsvarar 14 användningstillfällen.

ra de olika användarnas svar på frågan om vilken som är deras undersökningsreferens.

Översikt:

Använt år	Användare	I egenskap av	Sammanhang	Antal minuter
1988	Hesslind, Lars	Författare/språkdebattör	Bok: Samtal med en kakelvägg	15 min/7 min
1996	Davidsson, Inger m.fl.	Riksdagskvinna Kd	Motion, riksdagen	7 min
1997	Hedlund, Ingvar	Journalist	Artikelserie, Expressen	3,5 min
1998	Svensson, Alf	Partiledare	Debattartikel, Dagens Nyheter	3,5 min
2000	Lindström, Fredrik	Språkvetare/författare	Bok: Världens dåligaste språk	fler förr/ 8 min
2000	Weissenreider, Elisabeth	Specialpedagog	Debattartikel, Pedagogiska magasinet	10 min
2000	Torbiörnsson, Anna	Psykolog	I Haag (2000) SvD	2,37 min
2000	Bengtsson-Norén, Kerstin	Kurator	Debattartikel Aftonbladet	inte ens 3 min
2000	Sax, Karl-Henrik	Ledarskribent	Ledare, GT/Expressen	16 min
2000	Binbach, Per	Föreläsare/fd behandlare av "värstingar"	I Wegerup (2000), Expressen	3,5 min
2000	Höjer, Dan	Chefsredaktör Kamratposten	Internetkrönika	några minuter
2001	Wikström, Ove	Författare/Professor i Religionspsykologi	Bok: Långsamhetens lov	20 min
2001	Währborg, Peter	Stressforskare, kardiolog	Konferens Rädda barnen	5 min
2001	Hesslind, Lars	Författare/språkdebattör	I Oppenheim (2001) Biblioteket i fokus	15/8/3,7 min
2001	Gerell, Dan	Radiojournalist	Krönika Internet	20 min/vecka
2002	Westberg, Ami	Närpolis	I BoTema (2002)	15 min/3 min
2002	Ruwaida, Yvonne	Riksdagskvinna Mp	Riksdagsdebatt	5 min
2002	Strand, Linda	Lärarstuderande	Examensarbete, Linköpings universitet	8 min
2002	Torbiörnsson, Anna	Psykolog	I Wiberg (2002) Aftonbladet	2,5 min
2002	Jönsson, Mona	Riksdagskvinna Mp	Riksdagsdebatt	5 min
2002	Edberg, Ann-Christine	Lärare	I Källberg (2002), Expressen	>2 min
2002	Lindén, Lars	1:a riksdagslista, län, Kd	Debattartikel Internet	3,5 min
2002	Engström, Ulf	Präst/författare	Internet Mead Johnson hemsida	4 min
2002	Johansson, Jan	Kommunpolitiker Kd	Debattartikel Internet	5 min
2002	Söder, Larry	Distriktsordförande Kd	Debattartikel Internet (2003a)	3,5 min
2002	Söder, Larry	Lokalavdelningsordförande Kd	Debattartikel Internet (2003b)	3 min

I tre fall har det varit möjligt att följa uppgiftens "gång" i två eller tre led. Ett examensarbete (Strand 2002) vid lärarutbildningen i Linköping refererade till författaren och språkvetaren Fredrik Lindström (2000) som i sin tur inte kunde uppge en direkt referens. Kristdemokraten Larry Söder som använder två olika uppgifter (2003a, 2003b) refererade till partiet centralt som i sin tur refererande till författaren och språkdebattören Lars Hesslind⁶, som inte ledde vidare till någon namngiven källa. Miljöpartisten Mona Jönsson (2002) vidarebefordrade frågan till partiets socialpolitiska sekreterare som uppgav att uppgiften nämnts av stressforskaren Peter Währborg vid en konferens om barn och stress i Rädda Barnens regi. Währborg visade sig vara återvändsgränd i detta spår⁷. Övriga användare kunde inte precisera sig mer än att de sade sig ha läst eller hört uppgiften någonstans, någon gång.

Det antal minuter som uppgiftsanvändarna vill göra gällande varierar mellan "mindre än två minuter om dan" (Källberg 2002) och "Ungefär 20 minuter per dygn" (Wikström 2001). I ett fall är det fråga om 20 minuter per vecka (Gerell 2003). Olika användare menar också att uppgiften mäter olika aktiviteter. Dessa minuter varierar innehållsmässigt mellan att utgöra den totala samtalstiden, den totala umgängestiden mellan barn och förälder eller den tid barn alls umgås med någon vuxen. I viss användning deklarerar också samtalets innehåll och kvalitet. I ett fall består det dagliga femminuterssamtalet enligt användaren mest av förmaningar och påpekanden (Johansson 2003). I ett annat fall avser uppgiften de fyra minuter om dagen föräldrar talar med sina barn om de viktiga frågorna i livet (Engström 2003)⁸.

Flertalet användare nöjer sig med att vid användningstillfällena referera till att det finns "underökningar" eller "forskning" som visar på förhållandet med samtalstiden. Några användare hänvisar till *en* ospecificerad undersökning. Lindström (2000: 161f) är den minst blygsamme när han i sin bok *Världens dåligaste språk* skriver "Dessutom visar *alla* [min kursiv]

⁶ Kristdemokraternas skolansvarige hänvisade dels till Hesslinds bok *Samtal med en kakelvägg* (1988) och till Hesslind intervjuad i Oppenheim (2001). Hesslind uppger dock inte samtalstiden till 3,5 minuter vid något tillfälle. För Hesslinds källangivelse se vidare not 17.

⁷ Währborg svarar via e-post (2003-09-30) att han hämtat uppgiften ur ett "summary" i en studie utförd av en lärarkandidat. Trots idoga försök kan han inte hitta denna summary igen. Han har inte använt uppgiften i några av sina publikationer, enbart vid föreläsningar.

⁸ Engström svarar via e-post (2003-05-28) att Skolverket genomfört en sådan undersökning några år tidigare. Jag lyckades inte finna undersökningen bland skolverkets publikationer men det är möjligt att uppgiften förekommer i någon av dessa utan att verket genomfört undersökningen.

vering] undersökningar att vi samtalar allt mindre. Den genomsnittlige föräldern samtalar med sitt barn endast åtta minuter om dagen, vilket visar på en drastisk minskning de senaste femtio åren.”⁹

Flera av uppgiftsanvändarna behandlar uppgiften som ett ”genomsnitt”. Den beskriver då i de allra flesta fall genomsnittlig tid för samtal mellan barn och föräldrar utifrån en okänd undersökningspopulation. I Lindströms formulering ovan, ser den dock lite annorlunda ut då uppgiften sägs beskriva ”den genomsnittlige föräldern”. En liknande formulering återfinns i en artikel i tidningen Expressen (Wegerup 2000) där uppgiften sägs beskriva ”medelföräldern” som pratar 3,5 minuter per dag med sitt barn. Uppgiften utgör i de flesta fall en grund för generella påståenden som beskriver hur det är hos ”oss”, ”i en familj” eller för ”barn idag”. Det finns dock användare som presenterar uppgiften om att föräldrar samtalar med sina barn x antal minuter som gällande ”i vissa hem” eller för ”många barn”. Detta antyder att det skulle finnas hem som av någon anledning brister mer än andra när det, som jag återkommer till, gäller att ”bygga upp värderingar”, bli ”sedd”, ”bekräftad” eller utveckla sitt språk. Jag kan i min tur bara spekulera i vad som utmärker dessa ”vissa” eller ”många” familjer i relation till dem som talar mer (eller mindre?) med sina barn. Det finns en mängd klassificeringar, exempelvis klass eller etnicitet, som skulle kunna vara de som avses, men användningen av ”vissa” eller ”många” öppnar för fria tolkningar. För den som inte själv känner igen sig i uppgiften finns det under alla omständigheter utrymme för att uppgiften rör någon annan.

”Umgås med dina barn – annars kan det gå illa”

Den hotfulla rubriken ovan är hämtad från en artikel i kvällstidningen Aftonbladet (Wiberg 2002). I inledningen skriver journalisten: ”Svenska mammor och pappor lägger allt mindre tid på sina barn. Det kan leda till att barnen hamnar i drogmissbruk, enligt en stor amerikansk undersökning.” En märklig syntes uppstår då uppgiften att svenska mammor och pappor ägnar allt mindre tid åt sina barn inte är ett resultat av den amerikanska undersökningen. Den amerikanska undersökning som jag funnit, som skulle kunna stämma med uppgifterna i den svenska artikeln, omfatta-

⁹ Lindström svarade via e-post (2003-06-18) att han inte har någon exakt referens. Han tror att han läst det i en tidning något år tidigare som hänvisade till ”någon undersökning”. Han uppger också att flera av hans medarbetare kände till uppgiften, varför han utgick från den.

de enbart amerikanska barn. Den är inte en tidsstudie – och kan därför inte uttala sig om ökningar/minskningar såsom ”allt mindre” – utan beskriver faktorer som förebygger, alternativt kan utlösa, riskbeteenden hos unga som komplexa och kontextberoende.¹⁰ Med stöd av uppgiften att svenska föräldrar bara pratar med sina barn två och en halv minut¹¹ uppger den intervjuade svenska psykologen i artikeln att hon *tror* att det blivit liknande resultat om studien gjorts i Sverige.

Det kan gå illa på en mängd olika sätt. Att många barn inte har mer än 10 minuters samtal per dag med någon vuxen beskrivs också i en debattartikel i en facktidsskrift för lärare, som en möjlig faktor bakom att barn uppvisar beteenden som bidrar till den ökade förekomsten av neuropsykiatriska diagnoser (Weissenrieder 2000).¹²

Inte bara individen barnet, utan hela samhället är hotat. I en debattartikel i tidningen Aftonbladet skriver en kurator att ”vår tid kännetecknas av gigantisk överambition och samtidigt ständiga misslyckanden att få det basala att fungera. Samtidigt som vi stressar och presterar hinner vi inte ens prata med våra barn mer än tre minuter om dagen” (Bengtsson-Norén 2000). Kuratorn refererar inte till någon undersökning över huvud taget och jämför i artikeln med hur det var på 1950 och 60-talet, något som jag återkommer till längre fram. Kuratorn tror också att det vi nu ser ”bara är början på problem med utbrändhet och en begynnande personlighetsdeformering och avhumanisering hos både vuxna och barn”. Uppgiften har en minst sagt alarmerande inramning.

I flera användningssammanhang återfinns uppgifter om antal samtalsminuter mellan barn och föräldrar som ett mått på ett samhällstempo och en allt stressigare tillvaro. Larry Söder (2003b)¹³, kristdemokrat, skri-

¹⁰ När jag har sökt den amerikanska undersökningen har jag sökt på ”Robert Blum”, den amerikanske forskare som enligt Wiberg (2003) ska ha presenterat det amerikanska projektet. Jag fann då bland annat en artikel (Blum et al. 2002) som möjligen skulle kunna vara Wibergs (refererade) källa. Övriga publikationer utifrån projektet är av tidigare datum och enligt Wiberg skulle hon inte ha skrivit om detta om det inte vore relativt nya rön. Jag har dock kunnat bilda mig en uppfattning om vad det beskrivna amerikanska projektet i stora drag handlar om.

¹¹ Psykologen som här intervjuats, Anna Torbiörnsson har tidigare i Svenska Dagbladet (Haag 2000) uppgivit att föräldrar pratar med sina barn 2,37 minuter om dagen. I artikeln i Aftonbladet har denna uppgift, två år senare, avrundats till två och en halv minut.

¹² Weissenreider svarar via e-post att hon tyvärr inte kan uppge var hon fått uppgiften ifrån. Hon beskriver den som gammal och närmast en ”vedertagen sanning”. Då hon ansåg att den måste kunna verifieras sökte hon förgäves efter sin källa.

¹³ Via e-post svarar Söder (2003-05-14) att uppgiften kommer från ”centralt håll i partiet”. Se not 6.

ver: ”Tiden räcker inte till. Föräldrar lär, enligt en undersökning samtala med sina barn 3,5 minuter per dag.” Det samtalslösa familjelivet beskrivs som ett familjeliv under stress, något som undergräver såväl barnens psykiska välmående som fostran av en god samhällsmedborgare. Detta utvecklas vid två tillfällen i riksdagsdebatter av två miljöpartister (Jönsson 2002¹⁴, Ruwaida 2002¹⁵). Yvonne Ruwaida säger:

Barns stress hänger ihop med de vuxnas alltmer stressade tillvaro där tiden aldrig räcker till. Vuxna samtalar ca 5 minuter per dag med sina barn enligt undersökningar. Det är skrämmande siffror. Jag tror att väldigt många föräldrar inte ens vill känna igen sig i de siffrorna. Men det är de siffrorna som är sanningen här i Sverige.

Till detta sista konstaterande kommer vi att ha anledning att återvända, men innan detta görs vill jag redovisa idéer om vad som skiljer viss tid från annan.

Tid som räknas

Det direkta samtalet beskrivs av flera användare som en av förutsättningarna för att bekräfta barnet som person. Att tala till barnen beskrivs som att ge kärlek och uppmärksamhet och framställs som *den* handling där värden överförs. Uppgiftens relevans är beroende av att det är möjligt att diskvalificera samvaro som inte är ett fullt fokuserat samtal mellan en förälder och ett barn.

Att föräldrar inte pratar med sina barn antas öka mediernas negativa inverkan på dem. Wikström (2001) skriver vidare att ”Ett barn ser ungefär två timmar på TV men samtalar med en vuxen ungefär 20 minuter per

¹⁴ Jönsson vidarebefordrade min fråga till miljöpartiets socialpolitiske sekreterare som svarade att ”källan till uttalandet om att föräldrar samtalar ca 5 minuter per dag med sina barn, resten var kommenderingar hit och dit” var Peter Währborg, stressfysiolog på Sahlgrenska sjukhuset som tog upp det på en konferens kring barn och stress 2001 i Rädda Barnens regi. För Währborgs svar se not 7.

¹⁵ Ruwaida svarade via e-post (2003-06-18) att hon var mammaledig och inte visste på rak arm om hon sparat sina referenser. Hon mindes dock att uppgiften hämtats ur en tidning samt att den har nämnts i riksdagsgruppen.

dygn" (ibid.: 48)¹⁶. Också Hesslind¹⁷ lyfter i sin bok *Samtal med en kakelvägg* (1988) fram TV:n som ett hot mot kreativitet och språkutveckling. Han anger två anonyma undersökningar som visat att föräldrar pratar med sina barn femton respektive sju minuter per dag. Han beskriver att barn idag växer upp sittandes framför TV:n två till fem timmar per dag i "mänskligt språkligt tysta rum" (ibid.: 79). Samma spår följer Höjer (2003)¹⁸:

Vi lever i en tid då vi säger oss prata om allt med våra barn. Samtidigt säger statistiken att vi bara ger dem några minuter om dagen i direkt taltid. TVn får däremot timmar. [...]

Vi föräldrar får inte vara så fega. Vi är skyldiga att prata med våra barn. Vi är skyldiga att återuppta de små och stora diskussionerna runt matbordet. Vi får inte lämna våra barn i händerna på såpa-makarna.

Feghet avser samtalets innehållsliga dimension och skyldigheter refererar till frågan om att organisera tid för samvaro. Att föräldrar "bara ger dem några minuter i direkt taltid" framställer tid som en resurs som man fördelar och distribuerar i relationen mellan föräldrar och barn. Denna fördelning blir ett mått på ett ansvarfullt föräldraskap, en god barndom och ett mått på det journalisten Dan Gerell (2003) kallar för "äka kontakt", något han på ett föräldramöte hört uppgår till 20 minuter per vecka.

En annan inkarnation av uppgiften finner vi i en artikel i Nerikes Allehanda (Herrgård 1997). Den handlar om en informationsturné bland föräldrar i skolår fyra i syfte att förebygga ungdomars dåliga alkoholvanor. En kvinnlig närpolis berättar i artikeln för föräldrarna om hur brottstrappan ser ut och om nödvändigheten att ha "koll" på barnen: "Som förälder bör

¹⁶ I ett e-postsvar (2003-08-06) ger han tips om att ställa frågan till en professor i Danmark. Efter att jag tagit förnyad kontakt med Wikström föreslår han (2003-09-30) att jag kontaktar en kvinnlig professor som "hade data på allting i huvudet".

¹⁷ E-postsvar (2003-06-16) från Hesslind: "De s.k. undersökningarna som du eftersöker var i högsta grad akademiskt genomförda av några forskollärare. Hur de gått tillväga vet jag inte. Jag fick muntligt kunskap om vad de kommit fram till vid en studiedag. Vilket på den tiden var sensationella resultat. Jag tror inte det är lätt att spåra upp detta ursprungsmaterialet så här många år senare. Däremot har jag läst i pressen att det för något år sedan gjordes liknande undersökningar, mer professionellt utförda, någonstans i Småland med samma nedslående resultat som beskrivs i *Samtal med en kakelvägg*. De undersökningarna torde vara lättare att spåra."

¹⁸ Höjer svarar via e-post (2003-08-20) att han måste erkänna att han inte kommer ihåg och att han inte sparar på alla klipp. Han tror att han läst om det någonstans.

man prata minst femton minuter om dagen med sitt barn. Gör man det får man kontakt med sitt barn och kontakt är lika med kontroll.” Vem som kommit fram till just detta minutantal är osagt men det finns således ett minimum av samtalstid som bör uppfyllas för att man ska vara en ansvarsfull förälder. Kvantiteten är denna gång normativ och ett mått på kvalitet i relationen mellan förälder och barn.

Oavsett om uppgiften beskriver eller föreskriver ett visst antal minuters samtal så är det bara det antal minuter där samtal är den enda aktiviteten som räknas, den enda form som kvalificerar sig för att räknas som sann samvaro, äkta omtanke och kontroll. Endast då antas barnet bli sett, bekräftat (se exempelvis Weissenreider 2000, Johansson 2003, Jönsson 2002) eller effektivt kunna utveckla sitt språk (Hesslind 1988). Då detta brister får det, som nämnts tidigare, förklara kriminalitet, drogmissbruk, psykisk ohälsa och odemokratiska värderingar.

Användare som relaterar till tidsbrist och stress som problematiska förhållanden mäter paradoxalt nog kvalitativa relationer i kvantitativa termer. Vissa användare (se Haag 2000, Wiberg 2002, Oppenheim 2001, Lindén 2003, Söder 2003b) anger samtalstiden nedbruten till decimal precision. De allra mest precisa angivelserna förekommer i artiklar med Hesslind (Oppenheim 2001), som säger att samtalstiden är 3,7 minuter, och Torbiörnsson (Haag 2000) som anger tiden till 2,37 minuter. Omräknat till minuter och sekunder¹⁹ innebär detta tre minuter och fyrtiotvå sekunder, respektive två minuter, tjugotvå sekunder och två hundraodels sekund. Antalet minuter och sekunder för samtal eller umgänge får vara mätare för samhällsklimatet, den goda barndomen eller det goda föräldrskapet.

Ett tidningsspår

I oktober 1997 uppmärksammar tidningen Expressen ”forskning som visar att föräldrar till låg- och mellanstadiebarn samtalar med sina barn i genomsnitt endast 3½ minut per dag” (Hedlund 1997c). Detta till skillnad från hur det beskrivs ha varit 1979 då motsvarande siffra enligt artikeln var 15 minuter. Tidningen ger utrymme för denna uppgift under tre på varandra följande dagar. Den första dagen, under rubriken ”Vi pratar inte med våra barn. De lämnas ensamma framför TV:n och TV-spelen”, presenteras detta

¹⁹ Uppgiften 3,7 minuter måste läsas som ett decimaltal. Det finns en möjlighet att 2,37 minuter avser 2 minuter och 37 sekunder, men uppgiften är inte presenterad på ett sådant sätt.

som resultat av en "omfattande undersökning av barn i 700 klasser" (Hedlund 1997a). Denna undersökning har, enligt artikelförfattaren, utförts av "språkforskaren Lars Hesslind i Göteborg". "Samtal" definieras som "dialog, inte korta uppmaningar och tillrättavisningar". Artikeln lyfter fram det förlorade småpratet i köket som något som leder till "hjärnförslappning hos barnen" och berättar att Hesslinds "forskningsresultat" delvis ligger till grund för ett språkträningsprogram på en förskola i Uppsala. Projektledaren i Uppsalaprojektet, som också är psykolog, förklarar att "mamma och pappa" är trötta efter dagens arbete och inte orkar prata med sina barn, ett uttalande som återkommer i varje inslag i artikelserien. Istället sätter föräldrarna på TV:n, videon eller TV-spelet. "Barnen lever i ett tyst samhälle, utan samtal" säger hon. Också förskolans föreståndare slår fast att "Tiden för samtal mellan vuxna och barn har minskat drastiskt och detta är orsaken till den försämrade språkutvecklingen" (ibid.).

Den andra dagen har tidningen en artikel med rubriken "Familjen som stänger av TV" (Hedlund 1997b). "Forskningen" presenteras ännu en gång och därefter följer ett reportage från en familj som presenteras som "ett undantag". Denna familj säger sig inte ha mer tid än andra familjer men utnyttjar den tid de har för att samtala med sina barn. Den samvaro som familjen beskriver framstår som föredömlig, trots att mamman studerar både på dagar och kvällar och trots att pappan ofta är på tjänsteresor utomlands.

Dag tre har tidningen en uppföljning under rubriken "Barnspråksexperten: 'Oerhört viktigt med samtal'". Journalisten har då kontaktat "Sveriges främsta expert på barnspråk, professor Ragnhild Söderberg i Stockholm" (Hedlund 1997c). Söderberg bekräftar vikten av samtal för människans totala utveckling. Hon säger också att samtalstiden varierar i olika familjer och att det kan finnas andra vuxna i barnens närhet. Söderberg instämmer i att arbetstempot är för högt för både mammor och pappor.

Denna artikelserie är ett utmärkt exempel på uppgiftens fritt flytande liv och hur det går till att konstruera en aura av vetenskaplig legitimitet runt den. Artikelserien bygger på att uppgiften kopplas till och kommenteras av de professionella personerna ("forskaren" Hesslind, professor/barnspråksexperten, psykologen och förskoleföreståndaren). Men vi vet nu att Hesslind inte är språkforskare och inte undersökt föräldrars och barns samtalstid i 700 klasser²⁰. Hesslind har skrivit en bok om språket där han åberopar "forskningsprojekt" som enligt hans e-postsvar inte är särskilt

²⁰ Se not 17.

vetenskapliga och till vilka han inte kan uppge någon referens. Att belysa uppgiften från olika håll bidrar också till att den framstår som trovärdig. Ett sådant grepp är här reportaget från en verklig familj som beskrivs som "ett undantag", något som i sig bekräftar missförhållandet som något vanligt. Frågan är om det var svårt att finna en familj som bättre motsvarade det genomsnitt som artikelserien presenterar²¹.

Men det slutar inte här. I februari 1998, fyra månader senare, skriver kristdemokraternas dåvarande partiledare Alf Svensson (1998) en debattartikel i Dagens Nyheter. Artikeln har rubriken "En skam för svensk demokrati" och beskriver en "moralisk kris" som kan vara själva orsaken till "ekonomiska bekymmer" snarare än dess konsekvens. Han räknar upp exempel på händelser i samhället som han menar "skakar demokratins grund". Därefter skriver han:

Hur står det då till med överföringen av de grundvärderingar vi anser viktiga till våra barn och till nästa generation? För någon tid sedan rapporterades det i svenska medier att vi föräldrar numera talar 3,5 minuter om dagen med våra barn. Detta är inte bara en förvånande siffra, den är skrämmande, en uppgift som sannolikt kan förklara en hel del av den förflackning och otrygghet som är uppenbar för oss alla.

Expressens artikelserie kan mycket väl vara de "svenska medier" som rapporterat den skrämmande uppgiften. Antalet minuter som anges i de båda sammanhangen och hur artiklarna ligger kronologiskt i förhållande till varandra talar för det. Mycket talar också för att det som står i "svenska medier", trots att det är både förvånande och skrämmande har lyckats presentera sig som sant och att uppgiften här får förklara en mängd samhällsliga gissel i en politisk inlaga.

De belästas uppgift

Med utgångspunkt från den mängd olika angivelser av de antal minuter som föräldrar idag samtalar eller umgås med sina barn så skulle man kunna

²¹ Vi kan emellertid inte vara säkra på om denna upptagna familj är ett undantag i bemärkelsen att de talar mer eller mindre än 3,5 minuter per dag med sina barn än genomsnittet. Utifrån just ett genomsnitt kan man anta att det borde finnas ungefär lika många av varje sort.

få intrycket att det är ett väl utforskat område. En trovärdighetsstrategi är att laborera med undersökningar som ska ha genomförts vid olika tidpunkter. På så vis konstrueras bilden av en konstant minskning över tid av föräldrars och barns tid för samtal. I relation till hur det var *då* blir det ständigt sämre. I en ledare i tidningen Expressen beskrivs en manifestation mot våld som arrangerats av föreningen Göteborgare mot våld. I en bildtext står det att "I sex år har föreningen Göteborgare mot våld fört ut budskapet: ta hand om varandra. Men numera pratar föräldrar i snitt med sina barn 16 minuter per dag. Det går bakåt." (Sax 2000). Både Lindström (2000) och Bengtsson-Norén (2000) anger den minskade samtalstiden i förhållande till hur det såg ut under 50- och 60-talet.²² Hesslind gör, enligt en artikel i tidningen *Biblioteket i fokus* (Oppenheim 2001) en liknande skissering när han, enligt journalisten "...började jämföra siffror över hur mycket vi pratar med våra barn varje dag. Från 15 minuter per dag 1979 till 8 minuter per dag 1983. År 1991 hade siffran minskat till 3,7 minuter!"²³ En närpolis i en Stockholmsförort beskriver en minskning av samtalstiden från femton till tre minuter under en femårsperiod i en intervju i tidningen BoTema (2002).

Att presentera uppgiften som föränderlig över tid antyder ett existerande forskningsfält och tydliga tendenser. Orientering i antalet undersökningar (en eller flera) antyder dessutom användarens beläsenhet, något som möjligen skänker uppgiften än mer trovärdighet. Ju mer komplicerad uppgift desto trovärdigare är den. Uppgifter såsom 2,37 minuter ger intryck av att bygga på exakta och trovärdiga vetenskapliga studier.

"Sanningen" kan också produceras i själva reproduktionen av uppgiften när den går från användare till användare. Detta kunde vi se i tidningen Expressens artikelserie ovan (Hedlund 1997a, 1997b, 1997c), där Hesslind tillskrevs forskarstatus och upphov till undersökningen. Ett annat exempel på hur detta kan gå till finner jag i ett examensarbete från lärarutbildningen i Linköping (Strand 2002). Där står följande:

Slutligen tar jag upp Fredrik Lindström (2000) – ingen pedagog, men dock språkvetare. Han tar i sin bok *Världens dåligaste språk* upp dagens föräldrar som i allt lägre utsträckning samtalar med sina barn. Han hävdar att den genomsnittlige föräldern samtalar

²² Jag har inte funnit några undersökningar från 1950- eller 60-tal.

²³ Uppgiften att samtalstiden var åtta minuter per dag år 1983 överensstämmer inte med de sju minuter som anges som samtalstid 1983 i Hesslinds bok (1988: 78ff).

endast åtta minuter om dagen med sina barn, vilket visar på en drastisk minskning de senaste femtio åren.

Lindström anger, som vi tidigare sett, ingen referens i sin populärvetenskapliga text. Genom referensen i examensarbetet blir det ändå möjligt att anta att Lindström är bevandrad i undersökningar inom detta område. Läsaren av examensarbetet har ingen anledning att ifrågasätta författarens referens och författaren hade uppenbarligen ingen anledning att ifrågasätta språkvetare Lindströms auktoritet på området samtalstid. Trovärdigheten reproduceras på så sätt från användare till användare. Kanske tills någon nämner det på ett föräldramöte där det sitter en journalistpappa som tar upp detta i en krönika som läses av en författare som skriver det i sin bok och som citeras i ett examensarbete någonstans.

”Sanningens” minut

Då uppgifter om källan aldrig kunde preciseras av dem jag kontaktat, försökte jag på egen hand finna en möjlig källa. Jag ställde frågan till flera olika tänkbara myndigheter och organisationer innan jag slutligen fann en undersökning som faktiskt behandlar frågan om föräldrars samtal med sina barn. I rapporten *Tid för vardagsliv. Kvinnors och mäns tidsanvändning 1990/91 och 2000/01* (SCB 2003)²⁴ finns nämligen uppgifter om den genomsnittliga tid som olika föräldrakategorier lägger ner på ”omsorg om egna barn” (ibid.: 33ff). Samtal med barn är en av flera aktiviteter som samlas under denna rubricering och avser tid då olika former av omsorg om barn varit den vuxnes huvudaktivitet. Beroende på vilken föräldrakategori uppgiften behandlar rör det sig om mellan två och sju minuters samtalstid per dag och förälder. Men observera att det handlar om tid då samta-

²⁴ Denna rapport är av senare datum än de användningstillfällen som den här artikeln arbetar med. Men den är den enda undersökning jag funnit som faktiskt behandlar just föräldrars tid för samtal med barn. Den har en föregångare i en studie som avsåg tidsanvändningen 1990/91 och som den nya undersökningen jämförs med. Statistikern Klas Rydenstam, en av rapportens författare, berättar i ett telefonsamtal i juni 2003, att han, då den tidiga rapporten kom, kontaktades av en journalist som publicerade den ryckt ur sitt sammanhang. Han mindes dock inte journalistens namn och mina egna efterforskningar i olika mediaarkiv var fruktlösa i det här fallet. Det är mycket möjligt att vissa, eller rentutav de flesta användarna presenterar uppgiftsvarianter som är ekon av den tidiga tabellrapporten från SCB och den efterföljande tidningsartikeln. Faktum kvarstår dock att Hesslind använde uppgiften tre år tidigare och det är, som jag tidigare konstaterat, en återvändsgränd. Det finns alltså möjligen flera ursprung.

let varit föräldrarnas huvudaktivitet och att studien inte säger något om att föräldrar *inte* pratar med sina barn vid andra tillfällen. Studien visar däremot att föräldrar parallellt med andra aktiviteter tillbringar flera timmar varje dag tillsammans med eller i omedelbar närhet till sina barn (ibid.: 219).

Också utifrån ett mer kvalitativt forskningsperspektiv finns det anledning att ifrågasätta och nyansera uppgifter om barns och föräldrars torftiga samvaro. Utifrån sin undersökning kring småbarnsföräldrar och deras lönearbete i Sverige menar antropologen Clarissa Kugelberg (1999) att både mödrar och fäder i studien bekräftade en bild av svenska småbarnsföräldrar som mycket barncentrerade. Ett barncentrerat perspektiv blir synligt både i arbetande föräldrars berättelser om sina barn och deras strävanden att anpassa sin vardag till barnen och barnens behov. Det individuella barnet är i fokus för föräldraengagemang. Demokratiska ideal i uppfostran och en önskan att låta barnet växa upp i en anda av vänskaplighet och respekt för barnets unika förmågor och personlighet uttrycktes både i intervjuer och i det sätt på vilket föräldrar var tillsammans med sina barn²⁵. Också psykologen Ylva Elvin-Nowak (1999) beskriver ett barncentrerat moderskap i sin avhandling som behandlar frågan om moderskap kopplat till skuld.

I detta sammanhang är det också av intresse att belysa frågan om tid ur ett barnperspektiv. Undersökningar brukar visa att barn värderar tid med familjen och föräldrar mer än något annat (se exempelvis Barnombudsmannen 2003). Detta kan naturligtvis presenteras som en efterlysning av mer tid med föräldrarna. Att *mer* tid tillsammans för barn och föräldrar är önskvärt också utifrån barns perspektiv är något som i flera fall tas för givet av uppgiftsanvändarna. Men vad säger barnen? I Barnombudsmannens årsrapport *Vem bryr sig?* (2003), anläggs ett barnperspektiv och man konstaterar att 90 % av de barn som ingår i undersökningen är mycket nöjda med sina familjerelationer (ibid.: 31ff). Också i BRIS²⁶ rapport *Hörs barnen, lyssnar vuxna?* (2003) är resultatet en sammantaget positiv bild av barns och föräldrars samvaro. Barn i Sverige upplever enligt rapporten att deras föräldrar är närvarande och delaktiga i deras liv, lyssnar på dem och tar dem på allvar. Barnen äter alltid eller ofta middag med sin familj och de har ofta eller alltid någon vuxen hemma hos sig när de kommer hem. De egenskaper som svenska barn värderar hos sina föräldrar överensstämmer

²⁵ Efter en artikelserie i Svenska Dagbladet i januari 2004 är det emellertid möjligt att klassificera dessa föräldrar som överbeskyddande s.k. "curlingföräldrar".

²⁶ Barnens Rätt I Samhället.

också med den danska socialantropologen Pia H. Christensens (2002) undersökning av brittiska barns uppfattning om vad som är tid med kvalitet. Hon har bland annat frågat barn om de anser att de vill ha mer tid med sina föräldrar. De allra flesta av barnen svarar då "nej". Det är inte mer tid, utan vetskapen om att föräldrarna finns där, stöttar och hjälper om det behövs, som är det viktigaste. Barnen värderar också livets "vanlighet" och gemensamma rutiner (som faktiskt också kan vara att titta på TV tillsammans), att vara tillsammans i bostaden men inte nödvändigtvis göra allt tillsammans, att ha möjlighet att själv styra och planera sin tid, att få ha lugn och ro och att kunna vara för sig själv ibland.

Trots användarnas goda intentioner och genuina engagemang reproducerar de en ensidig och generaliserad bild av tillståndet bland svenska barn och föräldrar. Välviljan bidrar i sig till att legitimera denna bild. När jag kontaktade en av de två fältfritidsledare som vid föräldramötet i aulan ställde föräldrarna inför uppgiften att barn bara umgås med sina föräldrar 12 minuter per dygn, svarade han att han "bara" använde den som en "allmän uppgift"²⁷. Han kunde inte uppge var han sett eller hört den. Även efter det att jag snabbt presenterat några drag ur SCB:s undersökning, vidhöll han att han mest använde uppgiften "för att få dem att tänka till lite, att 'är det verkligen så här illa?' Som en väckarklocka." En före detta lärare som använt uppgiften i ett samtal med mig kommenterade SCB:s nyansering av uppgiften genom att hävda att hon trodde på uppgiften "i alla fall". Den lever i de här två fallen ett alldeles eget liv kopplad till användarnas egna syften. Uppgiften är sensationell och effektiv och då tenderar "sanningen" att inte längre vara så viktig. Uppgiften har på så sätt kapat sin förtöjning till den ursprungliga undersökningen och blivit allmän och spektakulär. Uppgiften har fått ett mycket stort genomslag och används som så allmän att den inte behöver beläggas för att tjäna sitt syfte. Eller rättare sagt: den skulle inte kunna tjäna sitt syfte om den var belagd. Men "Sanningen står aldrig i vägen för en bra historia". Så lyder i översättning rubriken till en bok av den amerikanske folklivsforskaren Jan Harold Brunvand (2001). Och detta är, i en absurd bemärkelse, en bra historia och nu vill jag övergå till att avslutningsvis diskutera hur den kan förstås.

²⁷ Telefonsamtal, juni 2003.

Ett ryktes karriär

Vi har mött uppgiften om föräldrar och barns samtalstid som ett argument för behovet av en viss familjepolitik, som varningsklocka för den otillräckliga föräldragenerationen, som problembild vad gäller barns språkutveckling och psykologiska välbefinnande eller som ett argument för att skolan måste ägna sig åt fostran eftersom inte föräldrar gör det. Den visar sig vara en väsentlig komponent i hur konturerna av det havererade eller undergrävda föräldraskapet och den hårda barndomen mejslas fram ur en bild av en närmast skenande samhällsutveckling. Uppgiften gör anspråk på att beskriva den tid i vilken vi lever.

Uppgiften delar, som jag inledningsvis beskrivit, karakteristika med sägnen och ryktet. Nya sägner och växelverkande rykten uppstår i takt med att samhället förändras. De gestaltar såväl verkliga som inbillade faror i vår omgivning och bekräftar stereotypa uppfattningar om olika samhällsgrupper (af Klintberg 1995). Ryktet om den låga samtalsfrekvensen mellan barn och vuxna dramatiseras inte i anekdotisk form, utan i hotfulla scenarier. Det jag ser här är att ryktet fungerar som en katalysator i den moraliska paniken. Moralisk panik ska inte förstås som en beskrivning av masshysteri utan är ett begreppslikt verktyg för att beskriva sociala rörelser som definierar handlingar, grupper eller personer som hot mot fundamentala sociala värden (La Fontaine 1998: 19, se också Cohen 1972: 9, Frykman 1997: 13ff, Rose 1999: 125). Moralisk panik är också konstruktionen av ett socialt problem där den hotbild som skisseras inte kan sägas stå i proportion till den faktiska faran²⁸. Liksom i sängenren väger inte bevisbördan särskilt tungt när den moraliska paniken identifierar vissa personer eller vissa fenomen som hot mot social ordning, traditionella värden, avtagande moral och social disciplin.

Sägnen, liksom vår uppgift om föräldrars tid med sina barn, har också stildrag som ska öka trovärdigheten. Ett exempel på detta är i sägensammanhang att lokalisera händelser eller fenomen till namngivna platser (af Klintberg 1995: 10). I minutfallet finns ett antal, vad som framstår som mer eller mindre medvetna trovärdighetsstrategier. Dels är det de olika sätt

²⁸ Exempel på händelser som definierats som moraliska paniker är den internationella våg av anklagelser om barnamord och sexuella övergrepp på barn som skulle ha utförts av satanistsektor under sent 1980-tal och tidigt 1990-tal (La Fontaine 1997). Det svenska "Dansbane-eländet" var också föremål för moralisk panik (se Frykman 1997 och 1988), liksom mods och rockers på 1960-talet (se Cohen 1972).

på vilka användarna relaterar till uppgiften. Ju komplexare presentation, desto mer trovärdig framstår både uppgiften och dess användare. Att exempelvis åberopa jämförande anonyma undersökningar är ett sätt. Att över huvudtaget referera till "forskning" eller "undersökningar" ger ett förförligt sken av sakkunskap och beläsenhet i frågan. Detta trots att "undersökningar" och "forskning" förblir namnlösa och fritt tolkade.

En annan trovärdighetsborgen är användarnas professionella status. De uttalar sig i egenskap av sakkunniga och professionella personer som läsaren eller åhöraren därigenom kan lita på. Själva tillämpningen av uppgiften förstärker också föreställningen om användarens kompetens på området. I vissa fall fortplantas uppgiften i flera led och den pålitliga referensen förskjuts successivt bakåt längs med uppgiftens resväg. En läsare eller åhörare blir i sin tur en ny professionell användare som i sin tur blir en ny expertplattform att referera till.

Jag vill dock hävda att uppgiften får sin kanske viktigaste trovärdighetsförhöjande effekt just genom att den bekräftar den dominanta diskurs som finns runt familjen och som utgör det raster genom vilket uppgiftens rimlighet tolkas. Uppgiften blir, trots sin egen kapacitet att vara skrämmande, reducerad till en inte oväsentlig pusselbit i det eländespussel som uppgiftskonsumenten redan känner igen.

Uppgiften om den låga samtalstiden används mer eller mindre uttalat som "väckarklocka" och kallar till uppslutning mot det "onda" för en gemensam god sak. Detta är i sin tur kopplat till kulturella föreställningar om barns "behov", i sig ett känslomässigt laddat sätt att tänka på barn som det kan framstå som förmätet att ifrågasätta (Woodhead 1997). Här är dessa behov utmätta i de minuter, sekunder och hundralets sekunder som ett särskilt samtal pågår mellan ett barn och en vuxen.

Offerretoriken är också något som den moraliska paniken delar med sägengenren. Den moraliska paniken fokuserar ofta frågor som rör barn och ungdomar (Rose 1999: 125) och en amerikansk sammanställning av vandringsägner visar att barn (särskilt spädbarn) som regel är offer i dessa berättelser (Brunvand 2001: 68f). Föräldrar eller andra vårdnadshavare brister i sina omsorger och blir skuldbelagda (ibid.: 25f). Detta kan också knytas till alla faror som omgärdar just barndomen och ungdomen (se Jackson & Scott 1999). Den uppgift som jag hanterar här verkar inom ramen för detta koncept. De mörka konsekvensbeskrivningar som följer efter att den skrämmande uppgiften presenterats är uttryckta med enfaset. Det finns i det här fallet tydliga hotbilder både mot barnet som individ och mot samhället i stort genom att värdeöverföring och psykologiskt betingad

bekräftelse tänks utebli. Ett fattigt språk, kriminalitet och drogmissbruk är tänkbara konsekvenser. Uppgiften kopplad till detta riskscenario väcker indignation och oro. Barn och ungdomar uppvisar eller befaras kunna uppvisa negativa beteenden men de är ändå oskyldiga offer för sina föräldrars bristande omsorger. Det språkbruk som förekommer i många beskrivningar är ofta känsloladdat. Exempel är "Barn fryser i själen" (Lindén 2003), bilden av barn som lever i "språkligt tysta rum" (Hesslind 1988) eller det hotfulla "Umgås med dina barn – annars kan det gå illa" (Wiberg 2002). Normaliteten är hotad.

I moraliska paniker höjs välmenande professionella röster som slår larm om behovet av åtgärder för att stoppa en neråtgående spiral. Media är ett viktigt forum för detta (Cohen 1972, Rose 1999, La Fontaine 1998, se också Frykman 1997). Det är ett vanligt drag i den moraliska paniken att den kan utnyttjas av olika intressegrupper som kräver att åtgärder vidtas (Frykman 1997). Att detta kan fortplantas ända in i politikens innersta, in i de politiska församlingarna, är något som vi har sett i det här fallet. Uppgiften om föräldrars och barns låga samtalstid förekommer både i riksdagens debatter, i en riksdagsmotion, i en partiledares debattartikel och, enligt uppgift, i partigrupperns mer informella samtal. Att föräldrar bara talar med sina barn ett fåtal minuter om dagen är en "faktauppgift" i den politiska debatten om familjen, barnen, ungdomarna och samhällsutvecklingen idag. Journalisterna är politikernas sakkunniga.

Massmedias roll i den okritiska produktionen och reproduktionen av ryktet om de tysta föräldrarna och denna relativt lågmälda men livskraftiga moraliska panik är inte oväsentlig. Media bidrar, i den moraliska panikens anda, till att hålla uppgiften levande genom sina inlånade expertröster och kompositionen av dessa. Men också i forskarvärlden flyter den referensslösa uppgiften uppenbarligen från mun till mun för att då och då uttalas vid en populärvetenskaplig föreläsning eller rentutav sättas på pränt i en populärvetenskaplig bok. Uppgiften, då den förekommer i mer populärvetenskapliga sammanhang, tenderar att inte göra anspråk på att vara mer än just populär både vad gäller presentation och innehåll.

Tilltron till "statistiken" och "genomsnittet" som odisputabla sanningar utgör en förutsättning för den uppgiftsanvändning vi sett prov på ovan – både för att kunna presentera och konsumera uppgiften. Statistik kan, ur ett humanvetenskapligt perspektiv, förstås som bärare av världsbilder, ideologier eller åsikter. Statistik skapar kategorier, strukturerar och bidrar till att forma vår bild av verkligheten (Höjer 2002). En kulturellt betingad förståelse för det mätbara som "sant" och decimalens precision som garant för

detta präglar sättet att använda uppgiften om barns och föräldrars relationer. Statistik utgör på så sätt en tacksam kärna för både uppkomsten av rykten, sägner och moralisk panik. I den brokiga skara experter som kommenterar familjen framstår inte tidsstudiemannen som ett otänkbart eller främmande inslag.

Påståendet att ”det är de siffrorna som är sanningen här i Sverige”, framfört av miljöpartisten Yvonne Ruwaida i en riksdagsdebatt, tål kanske att upprepas. För på ett sätt har Ruwaida, med en annan tolkning, rätt i sin slutkläm: Detta har blivit en etablerad sanning i Sverige. Inte för att det med säkerhet förhåller sig som användarna påstår utan därför att så många har hört detta så många gånger. Kanske skulle det vara möjligt att räkna ut hur många som behövs för att producera en sanning?

Litteratur

- af Klintberg, B. 1995. *Den stulna njuren. Sägner och rykten i vår tid*. Stockholm: Nordstedts.
- Barnombudsmannen. 2003. *Vem bryr sig? Rapport från Barnens myndighet Barnombudsmannen 2003*.
- Bartholdsson, Å. 2003. På jakt efter rätt inställning. Att fostra positiva och reflekterande barn i en svensk skola. I: Persson, A., red. *Skolkulturer*. Lund: Studentlitteratur: 121-144.
- Beck-Gernsheim, E. 1995. Life as a planning project. I: Lash, S., Szerszynski, B. & B. Wynne, red. *Risk Environment & Modernity: Towards a New Ecology*. London: Sage: 139-153
- Bengtsson-Norén, K. 2000. Aldrig förr har kvinnor varit så fångna. *Aftonbladet* 20000824.
- Blum, R., McNeely, C & Nonnemaker, J. 2002. Vulnerability, Risk, and Protection. *Journal of Adolescent Health* 31S: 28-39.
- BoTema 2002. Porträttet: Ami Westerberg – uppskattade och respekterad närpolis. *BoTema* (6).
- BRIS 2003. *Hörs barnen, lyssnar vuxna? Ungdomsbarometern*.
- Brunvand, J.H. 2001. *The Truth Never Stands in the Way of a Good Story!* Urbana and Chicago: University of Illinois Press.
- Christensen, P.H. 2002. Why more “quality time” is not on the top of children’s lists: The qualities of time for children. *Children & Society* 16: 77-88.
- Cohen, S. 1972. *Folk Devils and Moral Panic. The Creation of the Mods and the Rockers*. London: MacGibbon and Kee.
- Davidsson, I. m fl. 1996. *Mer tid för barnen*. Riksdagen: Motion 1996/97: A707.
- Elvin-Nowak, Y. 1999. *Accompanied by Guilt. Modern Motherhood the Swedish Way*. Stockholms universitet: Department of Psychology.
- Frykman, J. 1988. *Dansbaneeländet; ungdomen, populärkulturen och opinionen*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Frykman, J. 1997. *Den ljusnande framtid. Skola, social mobilitet och kulturell identitet*. Lund: Historiska Media.

- Gustavsson, C. 2001. Många föräldrar är alldeles för naiva. *Aftonbladet* 20010802.
- Haag, A. 2000. Orkar de inte upp ur sängen – låt dem ligga kvar, *Svenska Dagbladet* 20000428.
- Hedlund, I. 1997a. Vi pratar inte med våra barn. De lämnas ensamma framför TV:n och TV-spelen. *Expressen* 19971011.
- Hedlund, I. 1997b. Familjen som stänger av TV. *Expressen* 19971912.
- Hedlund, I. 1997c. Barnspråksexperten: "Oerhört viktigt med samtal". *Expressen* 19971013.
- Herrgård, A. 1997. Samarbete mot brott och droger. Turné i skolor skall väcka föräldrar. *Nerkies Allehanda*, 19971022.
- Hesslind, L. 1988. *Samtal med en kakelvägg*. Göteborg: Tre böcker förlag AB.
- Höjer, H. 2002. Statistiken avmystifierade världen. *Tvärnsnitt* (3): 2-13
- Jackson, S. & Scott, S. 1999. Risk anxiety and the social construction of childhood. I: Lupton, D. red. *Risk and Sociocultural Theory*. Cambridge: Cambridge University Press: 86-107.
- James, A. & Prout, A. 1997. *Constructing and Reconstructing Childhood. Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*. London: Falmer Press.
- Jönsson, M. 2002. Anförande 116, *Snabbprotokoll* 2002/03:38, *Tisdagen den 17 december, kl. 09.00 – 15.31*.
- Kugelberg, C. 1999. *Perceiving Motherhood and Fatherhood. Swedish Working parents with Young Children*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Källberg, K.-G. 2002. Skolan inifrån. Människan i skolan/2. Ann-Christine, 48, pratar med eleverna. "De blir inte sedda under barndomen". *Expressen* 20020907.
- La Fontaine, J.S. 1998. *Speak of the Devil: Tales of Satanic Abuse in Contemporary England*. Cambridge: Cambridge university press.
- Lindell, B & Hartikainen, V. 2001. *Var går gränsen? Värdegrund i praktiken*. Uppsala: Uppsala fortbildning.
- Lindström, F. 2000. *Världens dåligaste språk. Tankar om språket och människan idag*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- Oppenheim, F. 2001. Ordets gerillakrigare. *Biblioteket i focus* (4).
- Persson, S. & Tallberg Broman, I. 2002. "Det är ju ett annat jobb." Förskollärare, grundskollärare och lärarstuderande om professionell identitet i konflikt och förändring. *Pedagogiska forskning* 7: 257-278.
- Rose, N. 1999. *Governing the Soul. The Shaping of the Private Self*. London: Free Association Books
- Ruwaida, Y. 2002. Anförande 20, *Snabbprotokoll* 2001/02:124, *Torsdagen den 13 juni, kl. 09.00 - 18.03, 19.00 - 20.56*.
- Sax, K.-H. 2000. Snabbare tag mot våldet. *GT/Expressen* 20000515.
- SCB 2003. *Tid för vardagsliv. Kvinnors och mäns tidsanvändning 1990/91 och 2000/01*. Rapport nr 99.
- Stearns, P. 2003. *Anxious Parents. A History of Modern Childrearing in America*. New York: New York University Press
- Strand, L. 2002. *Lärarjaget, motivationsstrategier och de djupa frågorna – tre sidor av en svensklärares vardag*. Examensarbete, grundskollärarprogrammet, Linköpings Universitet.
- Svensson, A. 1998. DN Debatt: En skam för svensk demokrati. *Dagens Nyheter* 19980224.
- Wegerup, J. 2000. "Mobbning är alltid de vuxnas fel". Idag börjar helvetet igen för tusentals elever. *Expressen* 20000821.
- Weissenreider, E. 2000. Vi handikappar en hel generation. *Pedagogiska magasinet* (4).
- Wiberg, S. 2002. Umgås med dina barn – annars kan det gå illa. *Aftonbladet* 20020601.

- Wikström, O. 2001. *Långsamhetens lov eller våndan av att åka moped genom Louvren*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Woodhead, M. 1997. Psychology and the cultural construction of children's needs. I: James, A. & A. Prout, red. *Constructing and Reconstructing Childhood. Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*. London: Falmer Press.

Internetkällor:

- Engström, Ulf 2003.
http://www.meadjohnson-scand.com/MJInformation/3-2002/mji_032002.html
- Gerell, Dan. 2003. <http://www.kulturtorget.nu/artikel3.htm>
- Höjer, Dan. 2003. <http://www.foraldrar.com/index.php?cat=parents&artikelid=2549>
- Johansson, Jan. 2003. <http://fcweb.kristdemokrat.se/k/rodeby/politik/009812EE-000F4BD7>
- Lindén, Lars. 2003. <http://fcweb.kristdemokrat.se/y/timra/politik/00AF2A6C-000F4BD7>
- Skolverket. 2004. http://www.skolverket.se/fakta/statistik/sos/sos032/filer/Tab1_1AD.xls
- Svenska Dagbladet . 2004. http://www.svd.se/dynamiskt/idag/did_6761457.asp
- Söder, Larry. 2003a. <http://larry.kristdemokrat.se/ins52.html>
- Söder, Larry. 2003b. <http://larry.kristdemokrat.se/ins63.html>

Åsa Bartholdsson
Institutionen för Kultur, media och data
Högskolan Dalarna
SE-791 88 Falun, Sverige
e-post: aba@du.se